

Afganistan: vojna bez konca

Dominik Štepanovič

Po takmer 20 rokoch sa vojská USA a NATO sťahujú z Afganistanu. Dosah dlhotrvajúceho konfliktu na život v krajine je rozporuplný. Stiahnutie jednotiek v súčasnej forme bude mať pravdepodobne dlhodobé negatívne dôsledky na bežný život v krajine a bezpečnosť v regióne.

Kábul ovládli koaličné jednotky v novembri 2001 v rámci operácie Trvalá sloboda.

Po útokoch na USA z 11. septembra 2001 bol Taliban vyzvaný, aby vydal Usámu bin Ládina, lídra teroristickej organizácie al-Káida operujúcej z Afganistanu, ktorý bol podľa dostupných informácií za útoky zodpovedný. Po nevyhovení požiadavke USA spolu s Veľkou Britániou 7. októbra 2001 začali operáciu Trvalá sloboda, do ktorej sa neskôr zapojili aj slovenskí vojaci. Jej cieľom bolo zajatie Usámu bin Ládina, zničenie základní al-Káidy v Afganistane a odstavenie Talibanu od moci. V novembri 2001 bol Kábul dobytý koaličnými jednotkami v spolupráci so Severnou alianciou (militantná skupina aktívne vystupujúca proti Talibanu). Týmto sa skončila prvá fáza operácie.

Misia ISAF

V decembri bol do vedenia Afganistanu dočasnou vládou tvorenou prevažne ľuďmi zo Severnej aliancie zvolený Hámíd Karzaj, ktorý bol v roku 2004 potvrdený za prezidenta aj v oficiálnych afganských voľbách. V roku 2002 sa vytvorila misia ISAF na asistenciu pri povojnovej rekonštrukcii Afganistanu a výcvik afganských bezpečnostných síl. V roku 2013 mali podľa plánu jednotky ISAF odovzdať vedenie všetkých bojových misií do rúk afganských jednotiek. V tomto období sa al-Káida stiahla do pohraničných oblastí v Pakistane a odtiaľ vykonávala sporadické útoky. Hlavnou silou bojujúcou proti koaličným jednotkám bol Taliban. Ten bol spočiatku v defenzíve vzhľadom na aktivitu koaličných síl. Aktivity Talibanu však narástli v roku 2003 a začali mať systematický charakter. Neobmedzovali sa pritom iba na partizánsky spôsob boja, ale postupne si začali v krajine budovať malé základne. Tento spôsob boja bol aplikovaný dlhodobo najmä vzhľadom na to, že koaličné jednotky v Afganistane stále zvyšovali svoje počty. Tie Taliban konfrontoval asymetrickou formou, partizánskym spôsobom boja.

Mierové procesy

Seriózne mierové rokovania začali od roku 2009.

Vojenská prítomnosť v Afganistane dlhodobo odčerpávala prostriedky krajín. Vzhľadom na stagnujúcu situáciu v kontexte bezpečnosti a síl Talibanu by však predčasný odchod z krajiny pravdepodobne zvrátil rekonštrukčné procesy a vrhol krajinu do nestability. Prvé seriózne pokusy o začatie mierového procesu nastali v roku 2009, keď Karzaj vyzval na zmierenie s Talibanom. Jeho spojenec, USA, však zvýšil počet svojich jednotiek v krajine, čo mierové procesy výrazne oslabilo. Kritizovaná bola tiež nedostatočná inklúzia všetkých zúčastnených strán.

V roku 2013 došlo k výrazným posunom, keď sa zdalo, že Taliban je ochotný k rokovaniam pristupovať seriózne. Rokovania zrušil Karzaj, lebo Taliban nedodržel dohodu a počas tlačovej konferencie, ktorá mala otvoriť rozhovory v Dauhe, vyvesil vlajku Islamského emirátu Afganistanu.

V roku 2016 sa usiloval mierový proces naštartovať Pakistan v spolupráci s USA a Čínou, úspešný však nebol. V roku 2018, po zvyšujúcej sa intenzite útokov Talibanu, afganský prezident Ašraf Gháni vyzval Taliban na účasť na mierových procesoch. Situácia sa začala mierne zlepšovať, Taliban napríklad akceptoval dohodu o „pokoji zbraní“ počas sviatku Íd al-Fitr. Po jeho skončení afganská vláda vyzvala Taliban na pokračovanie, Taliban však opäť zintenzívnili útoky. Do procesu sa aktívne zapojili aj USA. Jedným z problémových bodov mierového procesu od jeho začiatku bol postoj Talibanu k afganskej vláde. Taliban ju neuznáva z dôvodu jej sekularity a taktiež ju považuje za bábkovú vládu USA. Dohovory boli dočasne prerušené počas zintenzívnenia útokov Talibanu, v roku 2020 však boli obnovené a začali mať konkrétnu podobu.

Súčasná mierová zmluva je primárne zmluvou medzi USA a Talibanom, nie afganskou vládou a Talibanom.

Počas mierových rozhovorov útoky voči koalíčným jednotkám sporadicky klesali, čo bola pravdepodobne taktika, ako pokračovať v rozhovoroch a ukázať vôľu Talibanu byť racionálnym partnerom. Mierové procesy vedené USA však boli plné ústupkov voči Talibanu. USA sa týmto dostávali do pozície slabšieho partnera a práve Taliban si diktoval podmienky. O neserióznosti Talibanu svedčí aj príklad výmeny väzňov, keď Taliban prisľúbil, že prepustení väzni nebudú zapojení do bojov proti koalíčným jednotkám, pričom mnohí tak učinili. Tieto debaty pritom trvali mesiace, keďže Taliban bol stále nespokojný s podmienkami. Napriek uzavretej zmluve útoky v Afganistane pokračovali a boli najintenzívnejšie za posledné roky.

Súčasná mierová zmluva s Talibanom je primárne zmluvou medzi USA a Talibanom, nie afganskou vládou a Talibanom. Plnenie podmienok je podmienené stiahnutím amerických vojsk a vojsk NATO z Afganistanu. Na druhej strane USA požadujú, aby Taliban zabránil teroristickým skupinám, ako napr. al-Káida, vo využívaní Afganistanu ako základne na regrutáciu, výcvik a iné aktivity, ktoré by mohli ohroziť USA a spojencov.

Dôsledky stiahnutia

Rozhodnutie NATO v apríli 2021 o ukončení svojej misie v Afganistane do septembra 2021 bolo výhradne politické a nevyhnutné po tom, ako sa Spojené štáty ako primárny aktér misie rozhodli ukončiť vojenské pôsobenie na území Afganistanu. Kampaň v Afganistane sa ukázala ako finančne nákladná s malými pozitívnymi dôsledkami. V širšom kontexte a kontexte vynaložených nákladov, času a stratených životov ide o malé pokroky, ktorých udržateľnosť je otázna. V medzinárodných indexoch sa Afganistan naďalej zaraďuje medzi najnebezpečnejšie krajiny na svete. V indexe Global Peace sa nachádza na poslednom mieste za Jemenom a Sýriou, čo je pokles o päť miest v porovnaní s rokom 2020.

Afganská vláda nie je schopná po odchode spojeneckých vojsk udržať si kontrolu nad krajinou.

Počet aktívnych príslušníkov Talibanu sa odhaduje na približne 60 000. Po začatí sťahovania amerických a koalíčných jednotiek narastajú útoky Talibanu a získavanie afganských oblastí pod vlastnú kontrolu. Politický systém Afganistanu je roztrieštený. Súčasný prezident Gháni nemá dostatočnú podporu a popularitu. Afganské kmene, ktoré sa vyhradzujú voči Talibanu, stoja pred dilemou, či podporovať fragmentované štátne zriadenie, alebo vytvoriť aliancie s inými kmeňmi a klásť Talibanu odpor po tom, ako zvrhne súčasnú vládu, čo je reálna možnosť. Afganská vláda sa v záujme vytvárania silného imidžu krajiny usiluje dekonštruovať obraz svojich jednotiek závislých od americkej podpory. Z krajiny sa však ozývajú hlasy, ktoré tvrdia, že afganské ozbrojené zložky po pár mesiacoch nebudú schopné vykonávať operácie bez americkej finančnej podpory.

Ofenzíva Talibanu môže okrem vytvorenia nestability viesť k odstráneniu reforiem vykonaných za posledných takmer 20 rokov. Podľa toho, ako krajina fungovala pod vládou Talibanu pred rokom 2001, je možné predpokladať, že budú výrazne limitované možnosti

výučby a práva žien, ktoré nastolenie islamského práva zasiahne najviac.

Sťahovanie jednotiek v kombinácii s potenciálnymi zníženými finančnými dotáciami Afganistanu vytvoria veľmi nestabilné prostredie, ktoré sa môže stať útočiskom teroristickej organizácie Islamský štát. Tá je v súčasnosti v krajine prítomná. Nedostatok spojeneckých jednotiek oslabí spravodajské schopnosti koalície a schopnosť vykonávať operácie voči hrozbám ako al-Káida a Islamský štát.

Jednou z podmienok dohody medzi USA a Talibanom bolo zamedzenie aktivít teroristických skupín, konkrétne al-Káidy. Prepojenie medzi Talibanom a al-Káidiou však stále existuje. Al-Káidia sa len v súčasnosti snaží minimalizovať svoju komunikáciu s vedením Talibanu, aby neohrozila diplomatickú pozíciu Talibanu.

Geopolitickí aktéri

Americká prítomnosť v krajine mala pozitívny vplyv na bezpečnosť v regióne. Je pravdepodobné, že po jej odchode budú musieť okolité mocnosti prehodnotiť svoju bezpečnostnú situáciu a investovať do toho, aby sa nestabilita nepreliala do ich oblastí záujmu. Mocenské vákuum po odchode koalíčných jednotiek budú chcieť zaplniť Čína, Rusko a Irán. Čína a Rusko sa tiež zúčastňovali na mierových dohovoroch s USA.

Rusko a Irán svoju limitovanú prítomnosť v Afganistane ospravedlňovali bojom proti teroristickým bunkám. Iránske záujmy v Afganistane majú primárne bezpečnostný charakter. Ako jeho sused má Afganistan a jeho bezpečnosť priamy vplyv na iránsku bezpečnosť. Čínsky záujem o zvýšenie vplyvu v krajine je ekonomický a bezpečnostný. Čína má obavy z rozširovania terorizmu v prípade talibanskej vlády, čo môže mať výrazný vplyv na čínsku bezpečnosť prostredníctvom prevažne moslimskej čínskej menšiny Ujgurov, ktorú Čína aktívne utláča. Rusko považuje za svoju sféru vplyvu krajiny Strednej Ázie, ako Kazachstan, Kirgizsko a Tadžikistan, do ktorých vo veľkom dodáva zbrane a v ktorých má aj svoje vojenské základne. Bude v ruskom záujme, aby sa zabránilo prelievaniu destabilizujúcich aktivít do tohto regiónu. Významným aktérom je aj Pakistan, ktorý či už priamo, alebo nepriamo vplyva na Afganistan desiatky rokov prostredníctvom svojej spravodajskej služby a väzieb na rôzne kmeňové zoskupenia.

Od začiatku operácií sa v Afganistane vystriedalo viac ako 4 300 príslušníkov Ozbrojených síl SR. Pôsobili na rôznych pozíciách od asistencie a poradenstva pri budovaní infraštruktúry, ochrany objektov, výcviku afganských bezpečnostných síl až po bojové misie špeciálnych jednotiek. Počas výkonu služby prišli o život aj traja slovenskí vojaci, a to počas incidentov v roku 2013.

Článok vyšiel v rezortnom časopise Obrana 8/2021.

Materiál prezentuje názory autora a Analytického útvaru MO SR, ktoré nemusia odzrkadľovať oficiálne názory a politiky Ministerstva obrany SR. Cieľom výstupov AÚ je podnecovať a zlepšovať odbornú a verejnú diskusiu na aktuálne témy v oblasti obrannej a bezpečnostnej politiky štátu. Práca neprešla jazykovou úpravou.

Úspechy nemožno poprieť

Od roku 2001 sa očakávaná dĺžka života v Afganistane zvýšila z 56 na 64 rokov. Úmrtnosť matiek sa znížila o viac ako polovicu. Narástli možnosti vzdelávania. Gramotnosť vzrástla z 8 % na 43 %. Život v mestách sa výrazne zlepšil. Až 85 % obyvateľov má prístup k čistejšej vode, v porovnaní so 16 % pred vojnou. Miera chudoby fluktuuje, v súčasnosti dosahuje 47 %, oproti 36 % v roku 2007.

Destabilizácia Afganistanu bude mať vplyv na okolité štáty a vytvorí vákuum pre uplatňovanie veľmocenských záujmov Ruska, Číny či Iránu v regióne.